

1000

Biserica în serviciul maghiarizării.

DE

Dr. VALER MOLDOVAN.

— Retipărire din „Gazeta Transilvaniei”. —

BRAȘOV,

TIPOGRAFIA A. MURESIANU: BRANISCE & C-ie

1913.

Biserica în serviciul maghiarizării.

DE

Dr. VALER MOLDOVAN.

— Retipărire din „Gazeta Transilvaniei”. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201501437

B R A Ş O V,

TIPOGRAFIA A. MURESIANU: BRANISCE & C-ie.

1913.

I.

Biserica de stat.

Încă sângerează și ne doare rău rana cauzată prin înființarea episcopiei de Hajdudorogh. Valurile de legitimitate indignare încă n'au apucat a se potoli.

Și iată că se ivesc cobitorii și ai unei biserici gr. or. maghiare.

Incurajat de slaba rezistență ce au întâmpinat la prima încercare, șovinismul vrea să ducă până la sfârșit opera de maghiarizare pornită sub mască religioasă.

Ceea ce ne doare mai mult și ne revoltă chiar e faptul, că la această acțiune de desnaționalizare s'a angajat fără nici o rezervă și cu toate resursele de putere ce-i stau la îndemână însuși *statul*. Episcopia gr. cat. de Hajdudorogh și viitoarea episcopie gr. or. maghiară vor avea *toate atribuțiunile unor biserici de stat*.

Abstrăgând dela *inițiativa* care e a se atribui unor capete șoviniste neoficiale, întreg procesul de înființare, de

înzestrare și apărare a acestor două unelte de maghiarizare îi revine forței statului.

El le pune sub ocrotirea unor legi votate și sancționate în toată forma, el le înzestrează cu toate cele bune, iar sprijinul brutal al administrației le împrumută *caracterul de ofensivă, de cucerire.*

Istoria universală, privită din perspectivă, se aseamănă mult cu un film uriaș, în care unele chipuri din timp în timp se repetază. Lupte de egemonie și de desrobire națională sau politică, frecări între religii și între diferite clase sociale ne trec pe dinaintea ochilor pe paginile istoriei universale, ca după câteva veacuri să le întâlnim din nou în alte părți ale lumii și între alte împrejurări. Ceea ce se întâmplă de prezent în țara noastră însă pare a nu avea precedent în istorie. *Mișcare religioasă ca tendențe de cucerire națională* — pare a fi ceva nou, o invenție deosebită a geniului maghiar dealtmintrelea prea puțin invențios.

Nimic nou sub soare — zice însă **înțeleptul din anticitate,**

În cele următoare voi dovedi că **Maghiarii, nu sunt nici baram originali.**

Precum spre pildă acțiunea lor de colonizare nu-i decât o copie sărăcă-

cioasă a sistemului prusian din Posen, tot astfel bisericile gr. cat. și gr. or. maghiare nu sunt decât niște imitații ale bisericii de stat anglicane înființată și susținută în frumoasa insulă Irlanda cu aceleași tendințe de cucerire politică și de dominațiune de rassă ca și la noi. Există totuși o deosebire. Ceea ce fac Maghiarii în veacul al XX-lea Englezii au făcut-o cu veacuri înainte de asta.

Biserica de stat din Irlanda a fost întemeiată îndată după reformațiune și a trecut *aproape o jumătate de veac* decând parlamentul englez la inzistența unui mare bărbat de stat, a lui Gladstone, sprijinit de-o întreagă pleiadă de oameni luminați și cu adevărat liberali au șters din istoria patriei lor această *pată de rușine*.

Biserica de stat anglicană din Irlanda dela 1868 încoace aparține trecutului.

Voi povesti pe scurt povestea puțin edificătoare, dar foarte instructivă a acestei biserici de stat din Irlanda, pentruca publicul român deoparte să se convingă, că imitatorii ei din Ungaria nu sunt decât niște cârpaci; dealtăparte însă din faptul neisbutirii acestei nenocite întreprinderi de cucerire politică să câștigăm îndemn *de-a întâmpina* cu *curaj și pricepere și sfortările* copiato-

rilor din țara noastră. Precum știut este, Englezii s-au înstăpânit asupra unei bune părți a Irlandei încă înainte de reformațiune.

Dar primii coloniști englezi acclimatizându-se în noua patrie s-a format în sânul lor cu încetul un fel de patriotism irlandez, rezultat al intereselor lor de viață identice cu a locuitorilor băștinași și în multe puncte epuse intereselor Angliei. Faptul acesta precum și unitatea de religie a avut rezultatul, că mai toți acești coloniști au devenit irlandezi. Altfel s-a întâmplat cu coloniile de *după reformațiune*. În nordul insulei s-au stabilit în masă așa numiții presbiteriani englezi, cari și-au părăsit patria din cauza persecuțiilor, la cari au fost espuși ei sectarii din partea bisericii anglicane devenită biserică dominantă în Anglia.

Grosul funcționarilor de tot soiul precum și al proprietarilor latifundieni împrăștiați peste toată insula au fost recrutați numai dintre Englezii anglicani. Din totalitatea locuitorilor patru din cinci părți au fost irlandezi catolici, iar restul în majoritate presbiteriani din nord și numai o mică minoritate englezi anglicani.

Și cu toate aceste Anglia a întemeiat pe seama acestei minorități dis-

parente și împrăștiate pe tot cuprinsul insulei biserici și parohii în fiecare comună, ori erau credincioși anglicani, ori nu. „Preotul Anglican — zice M Carthy — în multe locuri predica numai la 10—12 credincioși, în alte comune era fericit dacă putea vorbi la 5—6 inși. Erau locuri unde era preot anglican și biserică anglicană, dar nu se afla nici un singur credincios protestant.“

Două împrejurări apoi au îndârjit până la extrem pe credincioșii catolici față de această biserică privilegiată.

Prima a fost, că susținerea acestei biserici de prisos a fost pusă în cărcă catolicilor, cari trebuiau să plătească dijmă grea preoților trântori de altă confesiune.

Al doilea motiv de ură nesfârșită a catolicilor a fost încercarea acestor preoți de a face proselitism religios. Puterea de stat la început din motive religioase mai târziu din cauze politice, a sprijinit această vânătoare de suflete.

Deci ura și proselitismul protestanților sunt pricinuitoarii de frunte ai antagonismului de rasă dintre Irlandezii catolici și opresorii lor englezi.

Poporul dealtcum pacinic și de-o adâncă religiositate pierzându-și răbdarea și văzându-se lovit în cele mai sfinte sentimente s-a dedat la o mulțime

de revolte, la omoruri politice și la boicotajuri, cari au înrăutățit cu desăvârșire relațiile dintre Englezi și Irlandezi și amenințase să ia proporțiile unui război de esterminare pe viață și pe moarte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

Sfârșitul bisericii de stat din Irlanda.

Pentru ca să înțelegem îndârjirea desperată cu care și-au apărat Irlandezii legea strămoșească față de încercările de proselitism ai bisericii de stat anglicane voi da aici o scurtă caracterizare a acestui popor făcută de istoricul M. Carthy Justus: University Library Cluj

„Țăranul irlandez până și în credințele lui deșerte e evlavios. Religiozitatea lui e sinceră și taie urme adânci în viața lui de toate zilele. Pentru orice bun el dă mulțămintă lui Dumnezeu. Și mulțumita asta nu e numai o formalitate, ci ea se face în mod instinctiv *ca un fel de preamărire...*

„Pe Irlandez îl leagă *puternice și nenumărate fire de biserică lui*. Sfetnicii credinței catolice au luat în stăpânire întreg sufletul și temperamentul lui.

„Încercările nemiloase și neisbutite prin cari cuceritorii Englezi au vrut să le impună o altă credință au fost în

ochii lor un atentat asemenea a spionului care îndeamnă pe un soldat să devină necredincios steagului. A părăsi biserica catolică pentru Irlandez însemna nu numai a-se lăpăda de credință, *ci a-și trada și patria.*

„El credea, că trecând la protestantism devine *necredincios și cauzei naționale*“...

Oameni pacinici și toleranți nu mult și-au bătut capul cu bisericile luxoase și cu preoții bine plătiți și bine hrăniți din budgetul țării, mai ales după ce pe la începutul veacului trecut parlamentul englez deodată cu emanciparea catolicilor i-a absolvat de sub plătierea dijmei atât de înjositoare.

Îndată ce însă unui preot protestant i-a venit în minte să facă cea mai mică încercare de proselitism, se năpustia asupra capului lui un potop de ură și de indignare încât îi lua ori ce voie de-a mai continua pe calea apucată.

Astfel titlul de existență *religios* al bisericii de stat religios, s'a dovedit în curând de foarte illuzorie. Ii mai rămăsese *titlul politic* adecă de-a forma în marea de Irlandezi *quasi garnizoana* sau avant gardă ideii de stat Englez: a unității imperiului. Din preoțimea aceasta s'a recrutat partidul politic „Britic“ o espozitură a intențiilor guvernului Englez.

Toate măsurile neisbutite, am putea zice întreaga politică greșită a guvernului din Londra față de Irlandezi e a se atribui sfaturilor și informațiilor false ale acestui partid „patriotic“.

Intocmai ca și șoviniștii noștri și partidul acesta susținea morțiș, că poporul Irlandez nu are nici un motiv de nemulțumire, că toate neorenduielile le fac numai câțiva agitatori dornici de căpătuială.

Și dacă parlamentul Englez s'a o-pus atâta vreme unei remedieri radicale a multelor gravamine a Irlandezilor, e a se atribui acestor informații false ale partidului Britic din Irlanda.

A trebuit să vie un bărbat de stat de calibrul lui Gladstone al cărui ochiu ager a reușit să intrevadă starea adevărată a lucrurilor și se împrășteie painji-nișul de minciuni al șoviniștilor englezi din Irlanda. El a avut curajul s'o spună pe față că dacă nu erau sfaturile greșite ale partidului Britic se puteau evita multe erupțiuni sângeroase și tulburări din Irlanda.

Gladstone a mers un pas mai departe și a declarat în plină ședință a parlamentului, că *a sosit timpul ca biserica anglicană din Irlanda să fie lipsită de caracterul ei de biserică de stat.*

Din norocire Gladstone n'a rămas izolat în părerea lui.

O mulțime de bărbați de seamă din Anglia și din celelalte state ale Europei și-au spus verdictul zdrobitor asupra acestei biserici. Intre alții însuși contele Cavour, dealtcum un mare admirator al așezămintelor de stat din Anglia, a spus că biserica de stat din Irlanda „*va fi privită din partea Irlandezilor catolici întotdeauna ca un izvor al mizeriei lor, ca un semn al înfrângerilor și sclăviei lor*“.

Poetul englez Smith Sidney deasemeni a osândit cu cuvinte aspre biserica de stat, zicând „că un asemenea abuz nu are păreche în întreaga Europă, în întreaga Asia și Africa, ba nici chiar în Timbuctu“...

În ședința din 16 Martie 1868 a parlamentului englez s'a pornit o interesantă dezbateră asupra sorții bisericii de stat. Zădarnică a fost toată opintirea tuturor elementelor conservatoare și șovine.

Partidul liberal și-a trimes în luptă cei mai de seamă oameni întru apărarea proiectului de lege în cauza suprimării bisericii de stat.

Mr. Lowe, un bărbat de o mare erudițiune, a spus între altele că biserica de stat din Irlanda e „ca o plantă exotică adusă din mari depărtări desmerdată cu mult devotament și muncă ză-

darnică. *E susținută cu cele mai mari greutate și cheltueli enorme sub o climă nepriincioasă și în pământ nepotrivit. Asupra ei zace însă blăstămul de-a rămânea în veci neroditoare. N'are frunze, nu înflorește și nu rodește. Trebuie smulsă din pământ ca să nu mai stea în cale".* E de prisos să mai spunem, că la votare proiectul guvernului lui Gladstone a întrunit majoritatea absolută.

Biserica de stat din Irlanda mulțumită înțelepciunii politice a părții mai luminate a națiunii engleze a încetat de-a mai fi o instituțiune de stat, detrăgându-se isvoarele bogate din bugetul imperiului.

In câțiva ani s'au închis aproape toate bisericile, fără credincioși, dela sate iar preoțimea s'a întors în Anglia ca să-și afle alte parohii cu venite mai bune.

Abia la orașe au mai rămas parohii anglicane unde se afla un număr suficient de credincioși cari să-și susție preotul din propriile mijloace.

Acesta a fost sfârșitul puțin glorios al bisericei de stat din Anglia.

III.

Românii gr. catolici și biserica de maghiarizare.

Trebue să admire ori cine diplomația și stăruința ce-au dezvoltat-o Maghiarii până să-și vadă realizată o veche dorință de-a face o spărtură în bisericile noastre naționale.

Argumentul de căpetenie cu care au operat atât la Roma cât și la Viena, e că există în Ungaria un număr considerabil de gr. catolici după naționalitate maghiari, cari voesc să se organizeze pe bază națională.

Pusă astfel chestiunea ea a fost totodată o cursă ce ne-a pregătit-o guvernul și în care am și căzut cu toții. Iată cum : Față de acest punct de vedere noi ne-am pus pe punctul de vedere al absolutei negațiuni, nerecunoscând d. e. parohiilor din Szentes, Mako etc. etc. îndreptățirea de a-se grupa după naționalitatea lor într'o episcopie gr. cat. sau gr. or. maghiară.

Această tactică intransigentă s-a răsbunat amar asupra noastră și a fost

folosită ca cea mai potrivită armă pentru a împrăştia nedumeririle cercurilor înalte faţă de noile episcopii. Ei, cari au pornit întreaga acţiune cu intenţii tănuite politice, au răuşit să ne scoată vinovaţi pe noi, că din motive politice nu recunoaştem îndreptăţirea episcopiei maghiare.

In schimb însă trebuia să opunem cea mai rezolută opoziţie faţă de felul cum s-a pus în lucrare aceste episcopii şi faţă de intenţiile tănuite ale înfiinţătorilor.

In două direcţii ne atinge dureros episcopia de Hajdudorogh: întâi, că la fixarea graniţelor teritoriale ale acestei episcopii s-a purces în mod absolutistic fără de a consulta nici capii bisericilor cu atât mai puţin comunele direct interesate. Şi astfel s-a putut întâmpla lucrul ne mai pomenit în veacul acesta al luminilor că o seamă de parohii curat româneşti au fost rupte din vechea lor organizaţie naţională şi date pradă molochului maghiarisator.

S-a mai pomenit undeva ca comune întregi, mii de oameni fără de-ai întreba nimenea, să fie anexaţi la Hajdudorogh ca şi cum ai muta nişte oi dintr'un staul într'altul?

A doua întrelăsare a celor răspunzători de bunăstarea şi întregitatea bi-

sericilor, e că nu s-au îngrijit, *ca să se tae pentru totdeauna pofta de lățire a nouilor episcopii în teritoriile episcopiiilor noastre.* Acceptez argumentul, că bulla „Christi fideles Graeci“ a fixat granițele teritoriale ale episcopiei de Hajdudorogh și că e eschis ca să se mai ia parohii din Metropolia de Alba-Iulia și să se alăture la noua episcopie. Dar asta însemnează numai atât, că parohiile existente ca atari cu bisericile și averile lor nu pot fi încorporate, *dar na oprește pe singuraticii credincioși, ca să se rupă de biserica gr. cat. română și să-și înființeze în acelaș loc o parohie nouă maghiară.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Că și bulla și legea sunt astfel tâl-cuite se vede din încercările diavolești ale emisarilor noiei episcopii, cari cutureeră deja orașele din Ardeal adunând subscrierile tuturor renegaților și presionând învoirea tuturor persoanelor dependente de puterea de stat pentru înființarea de noi parohii gr. cat. maghiare independente de hierarhia gr. cat. română.

Aici e primejdia. Iată punctul negru. Iată ghiarele *viitoarelor biserici de stat din Ungaria.*

Să ținem bine minte. Dacă clerul înalt și laicimea intelectuală vor persista și pe viitor în apatia lipsită de orice e-

nergie, nu vor trece două decenii și statul va înființa, mai bine zis, va înzestra cu beneficii toate bisericile gr. cat. sau gr. or. maghiare, cari se vor înființa ca bureții în toate orașele și în toate satele unde numai administrația șovină va putea năimi sau terorisa 3—4 renegați sau funcționari de stat tineri.

Avem deja probe despre felul cum se vor face lucrurile acestea. În Cluj spre pildă un șef al unui oficiu de stat a știut să stoarcă declarațiunea de învoire dela un subaltern al său fiu de protopop gr. cat. român cu bună reputație. În Turda agentul de Hajdudorogh moralistul de odinioară îngrășat cu pâine de pomană, iar azi protopop patriotic a umblat însoțit de un subcomisar de poliție pe la toți funcționarii români subalterni, pe la unii meseriași mai slabi de înger etc. ca să adune subscrieri pentru o parohie nouă gr. cat. maghiară.

În fața acestor primejdii ce rezistență am opus noi? Nu vorbesc numai de clerul înalt. Asupra lui va judeca istoria. Ea își va spune verdictul, că atunci când a sosit momentul, ridicat-sa acest cler la înălțimea istorică?

Nu mă pot reține însă să fixez un singur caz foarte caracteristic asupra felului cum și-a înțeles clerul înalt datoria.

Se spune că un înalt prelat bisericesc a comunicat subalternilor săi planul guvernului de-a rupe dela biserica gr. cat. română toate orașele și a-le alătura la Hajdudorogh.

Și comunicarea aceasta atât de grozavă în urmările ei numitul prelat a făcut-o cu un sânge rece uimitor, în tonul celei mai neputincioase renunțări ca despre un lucru de sine înțeles.

Imi închipui ce i-ar fi răspuns guvernului marele mitropolit Șuluțiu, care a avut curajul să-și depună crucea și toate insigniile arhieresti pe masa lui Schwarzenberg, când acesta a cutezat să-l mustre pentru ținuta lui națională. Ce se zicem însă despre laicimea gr. cat. despre strajnica comisie de 50, cu și mai strajnicele ei hotărâri?

Când vedem cum prestigiul bisericeii a ajuns să-l apere cu timpul său un biet preot de pe sate cu câțiva bravi poporeni, nu-e dureros a vedea cum întreaga ceată de intelectuali gr. cat. au stat cu mâna în sân și s-au uitat cum guvernul cel diplomat înăbușe cu aparență indignare malcontența celor două, trei sate din Sătmar, în inima lui însă vesel, că *a scăpat numai cu atât și că vestita rezistență a bisericeii gr. cat. de care se temea s-a redus la o simplă insultare a vicarului Iaczkovics.*

Istoria, dreapta judecătoare a oamenilor și a faptelor de sigur că nu va încresta cuvinte de laudă la adresa acestor laici cu învățătură, cari și-au văzut de trebușoarele lor private și nu au înțeles chemarea vremilor istorice prin cari au trecut.

Datorința mirenilor gr. cat. era ca să pună la cale în întreaga populație gr. cat. o mișcare de protestare, cu un ascuțit amenințator față de Roma și față de catolicism, încât cercurile înalte ale acestei biserici dacă nu de dragul nostru cel puțin de teama unei treceri în masă, să ne redevă parohiile românești și să oprească și pentru viitor spărturile în teritoriul metropoliei române gr. catolice.

Ceea ce nu s-a făcut până acum nu e târziu să se facă în viitor. Pentru că precum ne arată cazul parohiei din Cluj, calvarul bisericii române gr. cat. abia s-a început numai. Răul și greul se vede, că de aci încolo urmează.

IV.

Românii ortodocși și biserica de maghiarizare.

Pentru cel ce judecă numai după aparențe apropiata înființare a unei episcopii gr. or. maghiare, aceasta va apărea drept o urmare a slabei împotriviri a românilor gr. catolici.

Planul înființării ambelor episcopii fierbe de mult în cazanul acela infernal în care se pregătesc atâtea măsuri de desnaționalizare a naționalităților.

Dacă a venit rândul mai întâi la episcopia de Hajdudorogh, aceasta e o urmare a principiului tacticei că ori ce atac trebuie încercat în totdeauna în punctul unde e mai slabă rezistența.

La înființarea episcopiei de Hajdudorogh, singura rezistență mai serioasă a fost cea din partea scaunului papal. În momentul însă când aceasta a fost delăturată toate au mers strună.

Incât pentru episcopia gr. or. maghiară *lucrul stă tocmai invers*. Aici nu-i lipsă de nici-o învoire din partea vre-

unui for superior bisericesc. Episcopia va fi produsul unei legi votate de parlament ca ori ce altă lege.

Greutatea pentru ei însă începe în momentul când va avea să se pună în practică legea, când va trebui să se facă delimitarea teritorială sau personală a noiei episcopii.

În biserica ortodoxă nu există absolutismul hierarhic în sensul căruia un cap bisericesc superior să poată dispune în mod discreționar asupra singuraticeilor parohii. Fiecare parohie e o persoană morală de drept și fără învoirea ei nu poate nime dispune asupra aparținării ei la una sau altă episcopie. Șovinistii nesătul însă au găsit și aici icul dracului cu care să ne spargă rândurile. După cum cetesc în prea bine informata „Budapesti Hirlap“ *la noua episcopie se vor alătura și acele parohii aparținătoare de prezent metropoliei Române sau Sârbești cari vor hotărî aceasta cu o majoritate de două terțialități.* Iată una din dispozițiile diavolești, cari în viitor va fi sorginta unui puvoiu de atacuri violente asupra bunurilor noastre naționale-bisericești.

Consecvenți principiului de naționalitate în biserică ne-am împăca mai ușor cu gândul dacă îndată la început se vor rupe de noi parohiile maghiarizate din

Săcuime și de pe pustă. Nu ar fi să ne scoată din sărite nici împrejurarea că pe viitor se va mai afla ici colo câte-o parohie reslățită de trupul neamului, care să enunțe cu o majoritate de două terțialități trecerea la episcopia maghiară.

Teamă ni-e însă că guvernul și întregul aparat administrativ atârnat de el va da curs liber acestui proces natural de diferențiere după naționalitate. În hiperzelul lor maghiarizator vor proceda după receptul pe care îl vedem aplicat față de parohiile gr. cat. dela orașe unde se lucră deja cu toate armele de intimidare și de momire a persoanelor dependente de puterea de stat.

Se vor face și la ortodoxi ba ici ba colo încercarea de-a câștiga cu bani pe câte-un preot inconștient care să lucreze pe sub mână pentru complectarea voturilor la două terțialități.

Ce nu poate face dacă are bani ?

Englezii au cumpărat de pildă independența unei țări întregi, a Irlandei. Parlamentul din Dublin abia după o „prelucrare“ temeinică, care a costat milioane, a decretat uniunea cu Anglia.

Cu cât mai ușor îi va fi unui notar prepotent dela sate să-și vâre nasul în toate afacerile bisericești, de cari până acum a trebuit să stea departe. —El va

aduna într'un mănunchiu toate nemulțumirile fie față de preot fie față de impozitele bisericesti școlare, își va câștiga cu încetul partid până când într'ozii va avea majoritatea de două terțialități.

Ni-e groază și ne cugetăm câte lupte, frecări, persecuții și corupții se va porni prin satele asupra cărora își va arunca ochii molochul maghiarizător.

Și apoi care va fi soarta minorităților românești cari vor fi alăturate la o episcopie streină de limba lor națională.

Toate aceste perspective triste față de viitor trebuie să pună pe gânduri pe cei cari poartă răspunderea pentru integritatea bisericii ortodoxe române mai ales când vom vedea că statul nu va lăsa neîntrebuințat nici cealaltă armă de-a ne zăpăci și sdrobi, anume *de-a înființa parohii gr. or. maghiare pe seama minorităților maghiare ori cât de neînsemnate ar fi ele.*

Mai ales la orașe se vor ridica biserici de-aceste pompoase ridicate din bugetul țării adecă din sudoarea noastră a tuturor cetățenilor chiar și dacă credincioșii acestor biserici de stat nu vor fi mai mulți de 10—20 înși.

Odată încuibați într'o comună sau oraș, preoții ortodoxi maghiari vor în-

cepe vânătoarea după suflete, bine știind că fiecare suflet câștigat pentru biserica maghiară e în acelaș timp câștigat și pentru interesele de maghiarizare. Și în luptele acestea grozave noi nu vom avea pe partea noastră scutul acela puternic al *diferenței de credință, prăpastia aceea uriașă ce a existat între Irlandezul catolic și între Englezul protestant.*

Aproape singura noastră armă va fi *ținerea vecinic neadormită a conștiinței naționale în fiecare credincios al bisericelor românești.* Sinoadele parohiale gr. or. cari până acum și-au văzut în liniște de afacerile lor bisericești școlare și epitropești vor deveni în viitor teatrul unor violente lupte de naționalitate.

Biserica ortodoxă iva trebui să-și facă datoria deja de-acum protestând cu energie față de punctele vătămătoare ale proiectului de lege despre noua episcopie gr. or. maghiară.

Nu ne facem iluzia că clerul înalt oriental se va jertfi în lupta pentru apărarea bisericeii, punând crucea și celelalte insignii arhieresti la dispoziția ministrului vrășmaș. Atât însă așteptăm cu tot dreptul ca să se prezinte în casa magnaților și să desfășure o luptă vrednică, iar în caz că nu ar fi ascultate, să

susțină grăvaminele chiar și în fața tronului printr'un memorandum bine lucrat.

În linia primă însă sinoadele diecesane și congresul național bisericesc vor trebui să se pătrundă de marea răspundere față de biserică și neam și mai ales față de posteritate.

Glasul lor de protest să pătrundă în sufletul întregului neam românesc de pretutindenea și să stârnească un uragan de revoltă sufletească care să se audă la Budapesta ba chiar și la Viena. Noi nu vom putea amenința cu trecerea. *In schimb însă la timp bine venit ne vor face bune servicii marea biserică ortodoxă din România și Bucovina, cari vor trebui să-și ridice glasul în favorul nostru, iar la caz de nevoie să ne dea dovezi chiar și cu fapta de solidaritatea Românilor ortodoksi.*

V.

Funcționarii români. Catechizarea.

Rezultatele funeste ale episcopiiilor maghiarizătoare le vor simți întâi și întâi bieții noștri funcționari publici. E drept, că numărul lor azi e disparent. Mai ales în administrație pierdem mereu terenul.

Cu toate aceste până acum am avut conștiința liniștită că ori cât s-a încercat societatea maghiară șovinistă să ne înstreineze pe acești funcționari a existat o legătură puternică între ei și noi : *biserica*.

Până acum ne-am obicinuit a vedea la biserică barem la praznicele mari și pe cei mai timizi funcționari de stat. Deasemeni nimeni nu le putea lua în nume de rău, dacă din prilejul unui botez, cununie sau inmormântare le venea la casă preotul român. Pe viitor lucrul acesta se va schimba radical. Cel din urmă fir, care mai lega pe acești funcționari de neam se va rupe.

Cei ce vor fi siliți mai întâi să

contribue la înființarea bisericilor de stat prin orașe vor fi tocmai acești bieți împiegați.

Având să aleagă mereu între bunăvoința șefilor lor dela cari le atârnă înaintarea și între biserica lor națională ei vor jertfi deși cu inima îndurerată *pe aceasta din urmă*.

Urmările cele mai dureroase pentru interesele generale ale neamului va fi, că tinerii noștrii pe viitor se vor îndemna și mai cu anevoie ca să mănânce pâinea amară a funcționarului de stat sau administrativ. Mai ales părinții cu copii mulți trebuie să fie îngrijați de viitorul lor. Puținele cariere rămase libere și pentru fii poporului nostru, ca preoția, advocatura etc. se luptă deja cu un surplus îngrijitor. Cu toate aceste suntem convinși că fiecare părinte român mai bine își va îndemna copii să emigreze în altă țară, decât să-i știe în vre-o funcțiune publică de unde până și *tatăl nostru cel românesc e alungat*.

Nu mai puțin dureros ne vor atinge bisericile maghiare, cari se vor înființa de sigur în toate orașele, *în chestiunea catechisării elevilor români dela școalele de stat și comunale*.

Încercările de până acum de-a constrânge pe catecheții români să propună religia în limba maghiară, pedepsirea

lor prin detragerea ajutoarelor de stat etc. nu a avut alt scop decât ca opinia publică românească să se obicinuească cu încetul cu limba maghiară.

Indată ce însă într'o localitate va exista parohie gr. cat. sau gr. or. maghiară se va face presiune asupra elevilor și a părinților ca să cerceteze oarele de catechisare ale preotului maghiar.

Ba ne putem aștepta să se interzică peste tot catechizarea din partea preoților români.

Iată punctul unde interesele bisericeii gr. cat. și a celei gr. or. coincid și unde numai așa vom ajunge a ne apăra de primejdia comună, dacă prelații ambelor biserici vor proceda mână în mână dând astfel un aplomb mai mare protestelor lor.

Educația religioasă a tineretului e o chestiune internă de credință a fiecărei biserici.

E absurdă până și pretenția ca îngrijirea asupra acestei educații să fie luată din mâinile autorităților bisericești respective și concrezută preoților unei *biserici străine* fie chiar de aceeaș credință. Nu cetim cum foile maghiare reclamă mereu preoți rom. catolici maghiari pentru connaționalii lor din America sau din

România? Măcar că biserica rom. catolică e o biserică internațională.

Prelații noștri vor putea invoca și argumente de *natură religioasă morală* pe când cei cari vor încerca să lipsească bisericile românești de a îngriji în-săși de catechizarea generațiilor lor tinere au în vedere curat scopuri detestabile de cucerire *politică*.

E drept, că în politică dreptul e pe partea celui mai tare, iar cel mai tare e de prezent statul ajuns sub dominațiunea elementelor șoviniste.

Cu toate aceste faptul că într'o eventuală acțiune comună a clerului înalt în chestia catechisării va avea pe partea sa și un argument de natură religioasă morală, le va ușura mult poziția și le va mări șansele de reușită.

Dacă ambele biserici românești resp. căpeteniile lor își vor apăra cu bărbăție și solidaritate punctul de vedere, guvernul îi va răzbi cu mult mai greu decât dacă se va lăsa ca fiecare biserică sau chiar episcopie să se apere aparte cum va ști și va putea !

Toate dezastrele noastre de până acum avem să le mulțumim faptului trist, că *greul luptei l-a purtat numai unii dintre prelați*, iar ceilalți și-au văzut de afacerile lor locale.

Chestiunea catechizării e cu mult mai însemnată și o înfrângere în punctul acesta va fi o pierdere cu mult mai grea, decât ca ea să se poată scuza cu recompensele materiale ce le dă guvernul unei sau altei episcopii cu vădită intenție de-a sparge falanga de apărare a clerului înalt.

Cine are urechi de auzit să audă. Durere și în punctul acesta judecata asupra felului cum și-a apărat unul sau altul dintre arhierii biserica, e rezervată aproape exclusiv — *istoriei*.

Pressa română s-a achitat de datoria ei dacă a semnalat de cu vreme primejdia și a făcut atenți pe cei chemați, să stea la postul lor.

Conclustuni.

După ce în articolii de până acum am arătat în întreaga ei mărime — fără însă de a esagera câtuși de puțin — primejdia ce ne amenință din partea bisericilor maghiare, mă voi încerca să fac o mică revistă asupra forțelor sufletești și fizice, la cari vom putea conta în lupta asta pe viață și pe moarte, pe care însă *nu noi am provocat'o*. Dacă până mai eri alaltăeri au fost în sânul nostru o seamă de bărbați de o absolută bunăcredință, cari mai credeau în putința unei înțelegeri a naționalităților cu așa numitele partide democratice maghiare, azi numărul lor s'a redus aproape total.

Multă vreme chiar eu însumi am nutrit credința, că pe cum în Anglia democratizarea instituțiunilor de stat și în special a partidelor politice a însemnat o schimbare în spre mai bine a vechei politici de opresiune față de Irlandezi, tot astfel un partid maghiar cu adevărat democratic, în frunte cu un viitor Gladstone maghiar ne va înlesni și nouă Românilor apropierea sau chiar cooperarea

noastră în direcția unei politici de naționalitate mai liberale și mai juste.

Când însă vedem cum bărbații de stat maghiari, acum în veacul al XX-lea pun temelia unor așezăminte de desnaționalizare pe calea bisericeii, lucru de care Englezii *s'au lăpădat deja de aproape o jumătate de veac*, ar mai fi o politică cuminte, *ca să stăm cu mâinile în sân și să așteptăm până va ajunge și Ungaria la o atare maturitate politică*, încât să poată răsări și esista în sânul ei un bărbat ca Gladstone ?

De altăparte însă nu mă pot alătura nici la părerile politicianilor noștri cu înclinări mai romantice, cari își leagă toată nădejdea într'o întoarcere în spre mai bine a sorții noastre *de o conflagrație Europeană, care să producă prefaceri mari în echilibrul de azi al puterilor schimbând radical harta Europei.*

Am face întocmai ca gospodarul, care în așteptarea unui câștig principal la loterie lasă să-i mănânce lupii oile și să-i incalce vecinii săi hotarele moșioarei sale.

E poate o frază uzată ceea ce spun cu toate aceste cutez să o repet: *că fiecare popor numai atâta numără în concertul celorlalte popoare câtă stăruință, energie și jertfă știe desvolta și a-*

duce întru apărarea ființei sale naționale și a avuturilor sale sufletești.

Intoarcerea în spre mai bine a sorții Irlandezilor este numai în o mică parte meritul democrației engleze. Partea cea mai mare, e a se atribui *stăruinței de mai bine de un veac a energiei și simțului de jertfă colectiv de care a dat dovadă acest eroic popor când a fost vorba de apărarea naționalității și a credinței sale strămoșești.*

Irlandezii azi au ajuns a fi un factor hotărâtor chiar și în parlamentul englez a cărui cumpănă să pleacă într'o parte sau alta după cum cei 80 de deputați naționaliști se alătură la unul sau altul dintre partidele mari engleze.

Mântuirea noastră națională încă va atârna dela faptul, că în viitorul apropiat *putea-ne-vom noi afirma drept un factor politic în viața acestui stat, de care să țină seamă cei cari azi au monopolizat întreaga putere publică.*

Luptele grele de apărare ale bisericilor noastre ne vor pune în fața unor situații grele.

Dar în schimb *ea va trebui să ne cimenteze într'o națiune conștie și homogenă a cărei șire nu vor fi slăbite nici prin veleități confesionale nici prin considerații de oportunitate rău înțeleasă.* Trebuie să înțelegem baremi acum în

fața primejdiei, care amenință deopotrivă atât biserica gr. catolică cât și cea gr. orientală română, că *numai închegându-se șirele trezind pe toate căile și cu toate mijloacele conștiința națională în fiecare țaran și intelectual, vom putea să ne susținem ca neam și chiar să ne emancipăm de sub rușinoasa sclăvie politică și națională sub care tânjim.*

Avem nădejdea, că în proporția în care se va întehi lupta și vor spori loviturile în potrivă bisericilor noastre *vor înțelege și cercurile noastre bisericesti că prin oportunism prin pactări și umiliri încă nu s-a mântuit nici un neam.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rezultatul cel dintâi al politicei de maghiarizare prin biserică va trebui să fie trecerea în tabăra așa numiților ultraiști a întregului cler român inclusive înalții vlădici.

Din istoria plină de suferințe a neamului nostru mai putem scoate o învățătură luminoasă și plină de mângăeri față de încercările ce ne așteaptă. Ea răsare din faptul știut de toți al adâncei religiosități a poporului nostru. Religiositatea această e sinceră ca și a poporului Irlandez. Dar în acelaș timp și biserica noastră a fost și este și azi un așezământ național, o parte întregitoare a însăși ființei noastre etnice.

Și pe noi ne leagă nenumărate și puternice fire de această biserică, care a fost cetatea cea mai puternică a naționalității noastre, scutul și farul luminos în mijlocul năpăstuirilor de veacuri.

Să avem credința în D-zeul popoarelor care ne-a hărăzit aceasta armă, că nu va lăsa ca aceea să fie întoarsă în po-triva noastră. Ci dimpotrivă atacurile îndreptate și asupra bisericilor noastre ne vor oțeli puterile, ne vor lumina mințile și ne vor îndemna la astfel de manifestări ale voinței colective, azi încă lăncezită, încât în fața lor se vor sdrobi toate încercările celor cari ar vrea să ne stingă de pe fața pământului.

Pe steagul sub care ne vom grupa în fața atacurilor ce ne așteaptă, vom scrie cu litere de foc cuvintele :

***Pentru Dumnezeu și
Neamul nostru.***

